

Teresa Tomasziewicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Coraz bardziej interdyscyplinarny charakter badań przekładoznawczych

1. Uwagi wstępne

Od połowy lat pięćdziesiątych translatoryka w różnych okresach swego rozwoju korzystała ze zdobyczy językoznawstwa, włączając pewne jego modele i metodologie do własnych rozważań. W wielu początkowych opracowaniach była zresztą postrzegana jako jego integralna część. Powoli jednak, od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych, to co rozumiemy jako naukę o problemach tłumaczenia, zaczęło być uznawane za autonomiczną dziedzinę wiedzy. Obecnie w wielu uniwersytetach europejskich czy światowych powstają prace naukowe (magisterskie, doktoraty, habilitacje) właśnie w dziedzinie przekładoznawstwa, a nie językoznawstwa stosowanego, jak to ma miejsce w Polsce. Nowoczesne studia nad przekładem mają charakter zdecydowanie interdyscyplinarny i oprócz językoznawstwa korzystają z dorobku wielu innych dziedzin wiedzy. Niemniej ten hybrydowy charakter badań przekładoznawczych może prowadzić do pewnego chaosu i trudności właściwego oglądu wiodących idei i kierunków badań, szczególnie w dobie obecnej. Do tego dochodzą pewne problemy terminologiczne, związane chociażby z nazewnictwem tej dziedziny wiedzy, bo obok terminu „translatoryka”, wprowadzonego na grunt polski przez Franciszka Gruczę, równolegle funkcjonuje zapożyczenie z języka francuskiego „traduktologia”; niezbyt może lubiany, ale dość powszechny termin „przekładoznawstwo”; zapożyczone i coraz bardziej powszechnie stosowane „Translation Studies”, tłumaczone na język polski jako „studia nad przekładem”, „nauki o przekładzie” itd. Nie są to pojęcia ekwiwalentne, choć w wielu

opracowaniach tak są traktowane. Jeżeli do tego dodać dwa terminy określające przedmiot badań: „tłumaczenie” i „przekład”, które mimo różnicy semantycznej są stosowane zamiennie¹, podjęcie w tym artykule tematyki starającej się uporządkować pewne nurty badań w omawianej, rozległej dziedzinie wydaje się uzasadnione.

Dla przypomnienia, zamierzam w pierwszej kolejności pokrótce prześledzić związki przekładoznawstwa z najważniejszymi szkołami językoznawczymi w latach 1950-1995. Objętość tego artykułu nie pozwalała na omówienie wszystkich aspektów interdyscyplinarności badań nad przekładem, dlatego zamierzam w dalszej części przykładowo przedstawić sposoby integracji badań z zakresu analizy konwersacyjnej i semiologii do wybranych gałęzi przekładoznawstwa. Hybrydowy obraz studiów nad przekładem zostanie wzmocniony przez raport ze stanu najnowszych sfer zainteresowań młodych naukowców w tej dziedzinie. Jednak jednym z najważniejszych elementów mojego zestawienia będzie wykazanie, że od połowy lat dziewięćdziesiątych, niezależnie od określonego nurtu badawczego, w centrum zainteresowań translatoryki pozostaje nie tylko tekst i transfer sensu, lecz przede wszystkim osoba tłumacza we wszystkich aspektach.

2. Naukowe początki przekładoznawstwa

Pierwsze prace naukowe z dziedziny przekładoznawstwa pojawiają się w drugiej połowie lat 50., pod dużym wpływem obowiązującego wtedy w językoznawstwie **strukturalizmu**. Wymieńmy tu takich badaczy jak: Vinay i Darbelnet (*La stylistique comparée du français et de l'anglais* – 1958), Jakobson (*On Linguistic Aspects of Translation* – 1958), Mounin (*Les problèmes théoriques de la traduction* – 1963 [Mounin, 1963]), Fedorow (*Wwiedienije w teorii pierewoda* – 1958 [Fedorow 1958]) i wielu innych².

¹ Problemami terminologicznymi zajęłam się w artykule pt. *Traduire la terminologie de la traduction* [Tomaszkiewicz, 2004], który był pewnym sprawozdaniem z prac nad polską wersją słownika *Terminologie de la traduction* [Delisle et al., 1999].

² Tego typu odwołania do wcześniejszych prac nigdy nie będą wyczerpujące ze względu na ogrom publikacji. Podawane tutaj pewne „milowe” dzieła mają tylko i wyłącznie charakter przykładowy.

Ogólnie translatoryka opierająca się na szkołach strukturalistycznych zakładała, że proces przekładu możliwy jest do opisanania na bazie porównania struktur językowych i leksyki dwóch języków pozostających w kontakcie w danym, konkretnym akcie tłumaczenia. W konsekwencji proces przekładu w tym podejściu był postrzegany jako przejście od języka A do języka B:

J. W. (język wyjściowy) → J. D. (język docelowy)

Można również odnotować pewien bardziej lub mniej bezpośredni wpływ **gramatyki transformacyjno-generatywnej** na prace Nidy [1964] czy Nidy i Tabera [1969], z czego na szczególnie ważne zasługuje rozróżnienie między strukturą powierzchniową i głęboką. Ze swojej strony **Catford** w dziele *A Linguistic Theory of Translation* [1965] wyraźnie podkreśla związki przekładoznawstwa z teoriami językoznawczymi.

Lata siedemdziesiąte przynoszą rozwój teorii dyskursu i socjolingwistyki. Benveniste proponuje rozróżnienie między wypowiedzeniem (*énoncé*) i kontekstem tego wypowiedzania (*énonciation*), Jakobson wprowadza pojęcie aktów komunikacji słownej i opisuje ich funkcje, Austin i Searle wprowadzają teorię aktów mowy i rozróżniają ich funkcje lokucyjne, illokucyjne i perlokucyjne. Wszystkie te wątki wzbogacają myśl translatoryczną. Zacytujmy chociażby Maurice'a **Pergnier**, który w 1978 publikuje *Les fondements sociolinguistiques de la traduction* [Pergnier, 1993]. W jego podejściu przekład nie dotyczy systemów językowych, ale mowy (*parole*).

W konsekwencji autor ten proponuje zastąpienie wcześniej przyjętego schematu operacji tłumaczeniowej **J. W. → J. D.** nowym schematem:

komunikat (*message*) W. → komunikat (*message*) D.

W tym samym okresie inny badacz, **Newmark**, w swojej pracy pt. *Textbook of Translation* (1988), rozróżnia tłumaczenie semantyczne, skupione na treści, zakładające wierność transferowi kontekstowemu, i tłumaczenie komunikacyjne, którego celem jest odtworzenie takiego samego efektu komunikacyjnego jak to czyni oryginał. W tym podejściu

to nie język docelowy i jego struktury stają się obiektem badań, ale potrzeby odbiorcy tekstu docelowego.

Podsumowując ten wpływ badań językoznawczych na teorię przekładu, można stwierdzić, że obiektem refleksji staje się nie język, a komunikat umieszczony w konkretnym kontekście komunikacyjnym, który to kontekst wpływa na właściwą interpretację sensu tekstu wyjściowego.

3. Podejścia oparte na analizie tekstów

W latach osiemdziesiątych obserwujemy w językoznawstwie wyraźne poszerzenie zainteresowań. Zaczynają dominować takie specjalności jak: semantyka, pragmatyka, językoznawstwo tekstowe (gramatyka tekstu), teoria dyskursu, retoryka, językoznawstwo kognitywne, a wszystkie oparte na refleksji nad rolą tekstów w komunikacji międzyludzkiej. Te badania nie pozostają bez wpływu na teorie przekładoznawcze, bo przecież akt tłumaczenia wpisuje się w szeroko pojętą komunikację międzyludzką i międzyinstytucjonalną. Pojawiają się zatem nowe sposoby myślenia o teorii przekładu. Rozwijane badania dotyczą tekstu jako jednostki przekładowej, a rozróżnienie typów i rodzajów tekstów determinuje różne sposoby tłumaczenia. Dużą wagę przywiązuje się zarówno do roli kontekstu tekstowego i kontekstu komunikacyjnego, jak i do intertekstualności w rozumieniu i przekazywaniu komunikatów literackich, prawniczych, ekonomicznych itp. Definiowaniem obiektu badań translatorycznych w tej nowej perspektywie zajmują się różne centra naukowe, z których jednym z najważniejszych jest **Szkoła Lipska** i jej najbardziej znani reprezentanci: Kade, Jäger [1982] i Neubert [1963]. Dzięki tym badaczom doszło do sprecyzowania wprowadzonego przez Vinay'a i Darbelnet'a pojęcia ekwiwalencji i wyróżnienia ekwiwalencji totalnej, fakultatywnej, przybliżonej i zerowej. Ta klasyfikacja później została wzbogacona, o nowe, jeszcze bardziej precyzyjne pojęcia, chociażby autorstwa Kollera [1979]. Autor ten proponuje następujące typy ekwiwalencji: treści, formy, funkcjonalną, tekstową, komunikacyjną, pragmatyczną i ekwiwalencję efektu aktu komunikacji.

Następną badaczką, którą wypada wymienić w tym kontekście, jest **Katharina Reiss**, która połączyła operację tłumaczenia z pojęciem typu tekstu, wyróżniając w pierwszych swych pracach teksty informacyjne, ekspresyjne i operacyjne. Jest ona również współautorką **teorii skoposu**

(**celu**), która zakłada, że dla tłumacza ważne jest ocenienie celu komunikacyjnego tekstu wyjściowego, ale przede wszystkim celu tekstu docelowego, istotnie wpływającego na zastosowanie odpowiedniej strategii przekładowej. W tym kontekście proces tłumaczenia nie jest już postrzegany jako operacja między językami, ani nawet nie między wypowiedziami, ale bardziej między wypowiedziami, które są charakterystyczne dla pewnych typów tekstów, funkcjonujących w określony sposób w różnych społeczeństwach:

T. W. (tekst wyjściowy) → T. D. (tekst docelowy)

Sposób postrzegania teorii przekładu wiążący ją z różnymi typami tekstów znajduje odbicie w pracach takich autorów jak np. Hurtado-Albir [1996], Reiss [1976], Delisle [1984], Hatim i Mason [1990; 1997].

Pewnym wariantem tekstologii porównawczej jest **teoria modeli tekstów**. Chodzi o teksty rutynowe, o skostniałej strukturze, „w których elementy treści są stałe, układ elementów w tekście i ich kolejność jest określona *a priori*, a cały tekst pojawia się w określonej z góry sytuacji komunikacyjnej, która ze swojej strony określa jego funkcję” [Gülich, Krafft, 1997: 259] (tł. T. T.). Tego typu tekstami modelowymi, rutynowymi są między innymi list kondolencyjny, mowa powitalna, przepis kulinarny, akt urodzenia, umowa notarialna itp. Analiza cech charakterystycznych tego typu tekstów, pojawiających się w różnych kulturach, wspomaga pracę tłumacza, gdyż nie tylko ułatwia wybór właściwych terminów specjalistycznych, lecz także redakcję tekstu finalnego odpowiadającego pewnej określonej, skostniałej strukturze. Elementy językowe i semiotyczne definiują dany model tekstowy i zdecydowanie uczestniczą w konstrukcji jego finalnego sensu. Precyzyjne opisy tekstów paralelnych pozwalają na określenie listy elementów stałych danego modelu i elementów, które są różne w danej kulturze w stosunku do drugiej branej pod uwagę³.

³ Jeżeli chodzi o analizę tekstów paralelnych, można się odwołać do moich publikacji: Tomaszkiwicz, 2002b, 2002c, 2002d.

4. Szeroko pojęta teoria komunikacji

Myśl językoznawcza w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych była mocno naznaczona rozwijającą się teorią komunikacji, co oczywiście wpływało na badania przekładoznawcze. Jak już było wyżej wspomniane, punkt ciężkości przenosi się na osobę i kontekst odbiorcy, a badania translatoryczne ukierunkowane są na efektywność tłumaczenia, które ma zapewnić najwyższą jakość udanej komunikacji za pomocą tłumacza i doprowadzić do zadowolenia odbiorcy przekładu, który w ten sposób może stać się pełnoprawnym uczestnikiem komunikacji międzyjęzykowej. Tymi problemami zajmowali się m.in. Newmark, Hatim i Mason, Delisle, a także Selescovitch i Lederer⁴.

Te ostatnie badaczki stworzyły **teorię interpretacyjną przekładu**, która opiera się na praktyce tłumaczenia konferencyjnego. Podstawą tej teorii jest pochylenie się nad intencją komunikacyjną, która krąży w sposób linearny między trzema biegunami: nadawca – komunikat – odbiorca. W tej teorii, jak również w wyżej wspomnianej teorii skoposu, podkreśla się punktowe potrzeby komunikacyjne docelowego odbiorcy.

W tym bardzo pobieżnym przeglądzie związków badań językoznawczych z teorią – a może teoriami – przekładu świadomie pomijam po pierwsze całą gałąź refleksji dotyczących przekładu literackiego, jak na przykład teorię polisystemu (Even-Zohar, 1990; Toury, 1995), teorie postkolonialne, manipulistów, teorie przekładu feministycznego i wiele innych. Po drugie nie zajmuję się różnymi związkami teorii informacji z przekładem automatycznym, nie wspominam o problemach związanych z cenzurą tłumaczeń ani z polityką przekładową. Mogłabym tych sfer zainteresowań przekładoznawstwa wymienić bardzo dużo, ale są to tak szerokie pola analizy, że trudno je ująć w ramach jednego artykułu. Wspomnienie jednak tych ścieżek rozwoju przekładoznawstwa jest świadome, bo pozwala bronić postawionej na początku artykułu tezy, że badania przekładoznawcze mają coraz bardziej interdyscyplinarny charakter.

⁴ Dane bibliograficzne prac tych autorów podane są w końcowej bibliografii.

5. Podsumowanie ewolucji centrum zainteresowań translatoryki w latach 1950-1999:

	od 1950 – 1960 – 1970 – 1980 – 1990 ⁵		
	obiektywizm -----> subiektywizm		
Przedmiot badań	tekst	odbiorca	tłumacz
Cel	transfer	komunikacja	działanie/ kreatywność
Centrum refleksji	sens	funkcja	wolność
Narzędzie	ekwiwalencja językowa	ekwiwalencja komunikacyjna	odmienność
	tłumacz niewidzialny -----> tłumacz widzialny		

To zestawienie wyraźnie pokazuje dokonaną w omawianym okresie ewolucję postrzegania po pierwsze roli tłumacza w procesie przekładowym: od „niewidzialnego” narzędzia transferu międzyjęzykowego do pełnoprawnego uczestnika aktu komunikacji między partnerami władającymi różnymi językami. Po drugie następuje również ewolucja obiektu analizy badań od skupienia się na produkcie aktu tłumaczenia do postrzegania go jako procesu przebiegającego w umyśle tłumacza.

6. Zwrot w połowie lat dziewięćdziesiątych

W połowie lat dziewięćdziesiątych następuje poważny zwrot w badaniach przekładoznawczych.

Jak wspomniałam we wstępie, translatoryka staje się odrębną dziedziną wiedzy i badań na uniwersytetach Europy Zachodniej. Coraz bardziej powszechne w obiegu naukowym staje się pojęcie „Translation

⁵ Ta klasyfikacja została zaproponowana przez Bastina i Cormier [2007], wprowadziłam jednak własną periodyzację odpowiednich okresów. Cytuję ją w kilku moich publikacjach w języku polskim, bo prace francuskojęzyczne są coraz mniej dostępne dla badaczy polskich, którzy w dużej mierze tego języka nie znają. Uważam, że ten schematyczny obraz jest bardzo użyteczny.

Studies”, a przypisana mu liczba mnoga podkreśla wieloaspektowy charakter tej dziedziny wiedzy. Prowadzi to oczywiście do coraz bardziej interdyscyplinarnego charakteru tych badań, które zostają zdecydowanie poszerzone o nowe sfery zainteresowań, jak na przykład badania nad rynkami zbytu przekładów, polityką wydawniczą tychże i ich obiegiem w skali mikro i makro. Do oceny funkcjonowania przekładów wprowadza się różne ideologie społeczno-kulturowe, o których wspominałam wyżej, jak feminizm czy postkolonializm, odkrywa się obcość w przekładzie itd. Niemniej należy podkreślić, że w tym nowym podejściu w centrum badań pozostaje **osoba tłumacza**. Badacze starają się dociec, jak przedstawia się proces, który odbywa się w głowie tłumacza podczas transferu, skupiają się na złożoności tej pracy intelektualnej z punktu widzenia strategii przekładowych, trudności i metod pracy. Liczne badania dotyczą refleksji nad miejscem i rolą tłumacza na współczesnych rynkach pracy. Ostatnio pojawiają się nowe wyzwania dotyczące takich sfer jak inteligencja emocjonalna tłumacza, radzenie sobie ze stresem i kontaktami z klientem, organizacja warsztatu pracy tłumacza itd. Te badania mają zdecydowanie charakter pragmatyczny i służą, między innymi, do sprecyzowania kompetencji, których należy nauczać podczas kształcenia przyszłych tłumaczy.

Ten cały *boom* wokół tłumaczenia i tłumaczy może nie miałby miejsca, gdyby nie rozwijały się paralelnie nowe technologie komunikacji międzyludzkiej i międzynarodowej. Te pierwsze są zdeterminowane przez Internet i jego pochodne, a te drugie przez coraz liczniejsze organizacje, unie, związki międzynarodowe, w których z definicji zakłada się wielojęzyczność, a jednocześnie postuluje się wypracowanie wspólnych platform porozumienia międzynarodowego na licznych polach komunikacji społecznej. W ten sposób nowe techniki komunikacyjne, takie jak komunikacja przez ekran (kina, komputera, telefonu, tabletu itp.), muszą uruchomić inne dziedziny wiedzy do właściwego postrzegania badań nad przekładem.

Skromny rozmiar tego artykułu nie pozwala na przedstawienie tych licznych aspektów wpływających na współczesne postrzeganie nauk o przekładzie, dlatego posłużę się tylko dwoma przykładami badań, które sama prowadziłam, odwołując się do interdyscyplinarnego poziomu refleksji w tych przypadkach.

7. Analiza konwersacyjna i semiologia

Jak wcześniej było powiedziane, analiza jakiegoś punktowego problemu dotyczącego takiego czy innego obszaru działań przekładowych musi często uruchomić, poza językoznawstwem lub literaturoznawstwem, inne sfery wiedzy. Tu chciałabym się skupić na moich badaniach, w których posługiwałam się modelami i technikami badawczymi stosowanymi również w innych dziedzinach wiedzy. Myślę tu o analizie konwersacyjnej i semiologii. Jest ewidentne, że analiza konwersacyjna powoli stała się również dziedziną językoznawstwa, ale sama w sobie jest już pewnym amalgamatem interdyscyplinarnym. Do tych rozważań chciałabym dołączyć aspekt semiologiczny komunikacji.

7.1. Analiza konwersacyjna

Ta gałąź językoznawstwa stosowanego wydaje się potrzebna do analizy wszelkich kontekstów tłumaczenia, w których mamy do czynienia z dialogami. Niemniej na wstępie należy przypomnieć, że analiza konwersacyjna sama w sobie może być oparta na założeniach szerokich i bardziej ograniczonych:

- W ujęciu szerokim chodzi o analizę interakcji werbalnych na podstawie teorii aktów językowych, poprzez model dramaturgiczny Goffmana [1973], z uwzględnieniem lingwistyki wypowiedzenia i kategorii analizy konwersacyjnej.
- W ujęciu ograniczonym odwołujemy się do spuścizny Sacksa [1995] i zastanawiamy się nad różnymi sposobami konstruowania sensu.
- Te modele można zastosować do różnych badań przekładoznawczych, na przykład:
- do analizy dialogów i ich tłumaczenia w mediach w formie podpisów (te sprawy były omawiane w licznych publikacjach, więc tu przytaczam kilka referencji, np. Tomaszekiewicz [1993], Gottlieb [1997], Gambier, Gottlieb [2001], Ivarsson, Carroll [1998]);
- do analizy postaw konfliktowych podczas tłumaczenia środowiskowego (np. Tomaszekiewicz [2006c]).

W obydwu przypadkach chodziło o wykorzystanie szerokiego rozumienia analizy konwersacyjnej do badania interakcji, które determinują określenie sensu wypowiedzi. Jeżeli chodzi o zastosowanie wąskie tego modelu, czyli analizę konstruowania sensu podczas redakcji tekstu, to

możemy się odwołać do badań zmierzających do opisu operacji umysłowych tłumacza podczas tłumaczenia w tandemach (TAP's, czyli protokoły głośnego myślenia)⁶.

7.2. Semiologia, niezbędna w analizie współczesnych form komunikacji

Jak wyżej wspomniałam, coraz bardziej liczne konteksty tłumaczenia tekstów integrujących elementy językowe i niejęzykowe doprowadziły do przypomnienia myśli Jakobsona z 1958 roku wyróżniającej trzy formy tłumaczenia:

- tłumaczenie wewnątrzjęzykowe,
- tłumaczenie międzyjęzykowe,
- tłumaczenie intersemiotyczne (transmutacja, tj. interpretacja znaków językowych za pomocą znaków niejęzykowych) [Jakobson, 1958/1963: 79].

Ponieważ we współczesnym świecie komunikacja opiera się coraz bardziej na obrazach (schematach, piktogramach, rysunkach, fotografiach, filmach i innych obrazach na ekranie), które ograniczają zasięg komunikacji czysto werbalnej, dlatego pojęcie tłumaczenia intersemiotycznego ma znamiona szeroko pojętej interdyscyplinarności. Dla badacza ważne jest określenie relacji, w jakie wchodzi elementy znaczenia przekazywane drogą werbalną i wizualną, aby razem konstruować sens, który należy przekazać do kultury docelowej. Z tej debaty wynika następujący schemat operacji przekładowej w kontekstach słowno-wizualnych:

Kompleks semiotyczny wyjściowy → Kompleks semiotyczny docelowy

Ta refleksja nad konstruowaniem sensu w komunikatach multimodalnych pozwoliła mi na określenie relacji, w jakie wchodzi komunikaty językowe i niejęzykowe w tekstach medialnych [Tomaszkiewicz, 1993, 2006b, 2009]. A ponieważ tłumacz ma za zadanie dokonanie transferu sensu z jednego kontekstu kulturowego do innego, tego typu

⁶ Tu odsyłam do moich publikacji zdających sprawę z przeprowadzonych eksperymentów: 2002a, 2006a, 2013.

analiza przed przystąpieniem do tłumaczenia warstwy językowej jest nieodzowna.

8. Najnowsze sfery badań translatorycznych

Świat badań przekładoznawczych jest na tyle rozległy, że kompletne przedstawienie całego wachlarza zainteresowań współczesnej translatoryki nie jest możliwe. Jej charakter interdyscyplinarny wynika z faktu, że dotyczy ona czegoś, co jest fundamentem funkcjonowania człowieka jako jednostki społeczeństwa i społeczeństw w globalnym świecie. Nie mogąc zatem rozważać czegoś, co dotyczy całego świata, mogę tylko posłużyć się dwoma współczesnymi przykładami, aby zilustrować w ograniczony sposób różne problemy zajmujące współczesnych badaczy. Zdecydowanie odbiegają one od modeli językoznawczych czy literaturoznawczych, na których kiedyś opierała się „dawna” translatoryka.

8.1. Grupy robocze EMT: lata 2014-2019

EMT jest siecią najlepszych programów kształcenia tłumaczy na potrzeby UE na poziomie magisterskim. Sieć ta istnieje od 2008 roku. Informacje na ten temat można pozyskać w Internecie [*European Master's...*], dlatego nie zamierzam rozwijać tej kwestii szerzej⁷. Niemniej istotne jest w kontekście niniejszego artykułu przedstawienie tematyki grup badawczych realizowanych w ramach tej sieci w nowej kadencji (lata 2014-2019):

- *Możliwości zatrudnienia tłumaczy i przyszłość zawodu tłumacza.*
- *Nowe technologie i programy wspomagające pracę tłumacza.*
- *Praktyki i profesjonalizacja zawodu tłumacza.*
- *Nauczanie on-line i kolaboracyjne uczenie się.*

Tematy te, uznane za priorytetowe, jasno pokazują, że nie chodzi już o analizę produktu tłumaczenia ani o analizę operacji przekładowych, a bardziej o zdefiniowanie roli tłumacza we współczesnym świecie i dostosowanie jego kształcenia do wyzwań współczesnych rynków.

⁷ Zainteresowanych odsyłam do mojego artykułu [2015].

8.2. Najnowsze centra zainteresowań młodych badaczy

Translating Europe Forum [*Translating Europe...*] to coroczna konferencja, na której spotykają się najprzeróżniejsi ludzie i instytucje, którym na sercu leży debata i refleksja nad komunikacją wielojęzyczną we współczesnej Europie i rolą tłumaczy w tym przedsięwzięciu. Ostatnie takie forum miało miejsce od 29 do 30 października 2015 roku, a było poświęcone różnym projektom badawczym młodych naukowców. Niżej przedstawiam różne problemy poruszane na tym forum. Intencją przywołania tytułów różnych wystąpień nie jest ich szersza analiza, a tylko nakreślenie kierunków, do których podąża współczesna translatoryka.

- *Nowe media na usługach tłumaczy;*
- *Przepływ informacji;*
- *Rola portali społecznościowych w pracy tłumaczy;*
- *Twitter a terminologia;*
- *Połączenie działań tłumaczy z działaniami młodych dziennikarzy;*
- *Przygotowanie przyszłych tłumaczy do wyzwań obecnego rynku pracy;*
- *Jak tworzyć swoje własne przedsiębiorstwo tłumaczeniowe;*
- *Praktyki w przedsiębiorstwach a praktyka wykonywania zawodu tłumacza;*
- *Inteligencja emocjonalna a możliwości zatrudnienia na rynku pracy;*
- *Tłumaczenie wspomagane przez systemy komputerowe:*
pre- i post- edycja;
- *Banki danych....* (tł. T. T.)

Ta lista nie ma końca i do tego trzeba dodać nowe odnogi jak audiodeskrypcja czy język migowy w mediach, a także problemy poruszane przez całą sferę badań nad przekładem literackim (i nie tylko), o których była mowa w punkcie 4 (*gender studies*; szkoły postkolonialne; cenzura w tłumaczeniu; obieg tłumaczeń we współczesnym świecie; polityka przekładowa w wybranych strefach kulturowo-językowych; kognitywizm a przekład; nieprzekładalność...), i całą sferę badań nad przekładem komputerowym. Interdyscyplinarny charakter tych rozważań i badań nie podlega żadnej dyskusji, jak i to, że muszą one zakładać nowe metody analizy, nowe modele, nowe konkluzje. Czy jesteśmy na to wyzwanie właściwie przygotowani?

9. Konkluzja

Od wielu już lat zdajemy sobie sprawę z tego, że wymiary komunikacji międzyludzkiej są olbrzymie i zależą przede wszystkim od parametrów kontekstu wypowiedzenia i kontekstu odbioru komunikatu. Kiedy dodamy jeszcze kontekst wielojęzyczny i wielokulturowy, to szybko zauważymy, że do analizy tych zjawisk nie wystarczy czysta analiza językowa, czy nawet czysta analiza komunikacyjna, ani nawet analiza terminologiczna. W obliczu tych wyzwań translatoryka staje się coraz bardziej domeną, która ma ogarnąć cały świat komunikacji interkulturowej, interpersonalnej i międzynarodowej, co czyni z niej dziedzinę coraz bardziej wieloaspektową. Wobec takiego stanu rzeczy nie możemy już więcej mówić w liczbie pojedynczej o translatoryce, ale w liczbie mnogiej o naukach dotyczących tłumaczenia. Niemniej nie zapominajmy, że każda ścieżka tych „nauk o przekładzie” wiąże się bardziej lub mniej z inną dziedziną naukową. Interdyscyplinarny charakter badań we współczesnym świecie jest jak najbardziej pożądany, a nauki o przekładzie z łatwością wpisują się w tę liczbę mnogą. Niemniej badania interdyscyplinarne muszą z definicji opierać się na licznych prądach badawczych językoznawczych, literackich, psychologicznych, społecznych, semiologicznych, matematycznych, informatycznych, statystycznych itp. Pozostaje zatem kwestia spójnego określenia zakresu modeli analizy badanych obiektów. Dziesiątki modeli analizy nie powinny charakteryzować interdyscyplinarności, a wręcz przeciwnie: powinny doprowadzać do tworzenia spójnych narzędzi badawczych tych różnych aspektów tłumaczenia.

Bibliografia

- Austin, J. L. (1961), *Philosophical Papers*, Urmsen, J. O., Warnock, G. J. (red.), Oxford University Press, London–Oxford.
- Bastin, L. G., Cormier, C. M. (2007), *Traducteur*, Les Presses de l'Université de Montréal, Montréal.
- Benveniste, E. (1966), *Problèmes de linguistique générale*, Gallimard, Paris.
- Catford, J. C. (1965), *A Linguistic Theory of Translation*, Oxford University Press, Oxford.

- Delisle, J. (1984), *L'analyse du discours comme méthode de traduction (Théorie et pratique)*, Les Presses Universitaires d'Ottawa, Ottawa.
- Delisle, J., Lee-Jahnke, H., Cormier, M. C. (1999), *Terminologie de la traduction*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, [on-line] <http://dx.doi.org/10.1075/fit.1>.
- Even-Zohar, I. (1990), *Polysystem Studies*. („Poetics Today”, v. 11, no. 1), Duke University Press, Durham.
- Fedorow, A.W. (1958), *Wwiedienije w teorii pierewoda*, Izdatel'stvo literatury na inostrannykh jazykach, Moskwa.
- Gambier, Y., Gottlieb, H. (red.) (2001), *(Multi) Media Translation, Concepts, Practices, and Research*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, [on-line] <http://dx.doi.org/10.1075/btl.34>.
- Goffman, E. (1973), *La mise en scène de la vie quotidienne*, Minuit, Paris.
- Gottlieb, H. (1997), *Subtitles, Translation and Idioms*, Center for Translation Studies and Lexicography, Copenhagen.
- Gülich, E., Krafft, U. (1997), „Le rôle du «préfabriqué» dans le processus de production discursive”, w: Martins-Baltar, M. (red.) (1997), *La locution entre langue et usages*, ENS éditions, Fontenay-aux-Roses, ss. 241-276.
- Hatim, B., Mason, I. (1997), *Communication across cultures. Translation and Contrastive Text Linguistics*, Exeter University Press, Exeter.
- Hurtado-Albir, A. (1996), „La traduction: classification et éléments d'analyse” *Meta* 41, ss. 366-377, [on-line] <http://dx.doi.org/10.7202/001867ar>.
- Ivarsson, J., Carroll, M. (1998), *Subtitling*, TransEdit, Berlin.
- Jakobson, R. (1958/1963), *Essais de linguistique générale*, Editions de Minuit, Paris.
- Jäger, G., Neubert, A. (1982), *Äquivalenz bei der Translation*, Verlag Enzyklopädie, Leipzig.
- Kade, O. (1963), *Aufgaben der Übersetzungswissenschaft: Zur Frage der Gesetzmäßigkeit im Übersetzungsprozeß*, *Fremdsprachen* 7, no. 2, ss. 83-94.
- Koller, W. (1979), *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Quelle und Meyer, Heidelberg.
- Mounin, G. (1963), *Les problèmes théoriques de la traduction*, Gallimard, Paris.
- Newmark, P. (1982), *Approaches to Translation*, Oxford Pergamon Press, Oxford.
- Pergnier, M. (1993), *Les fondements sociolinguistiques de la traduction*, Presses Universitaires de Lille, Lille.
- Nida, E. (1964), *Towards the Science of Translation*, Brill, Leiden.

- Nida, E., Taber, Ch. (1969), *The Theory and Practice of Translation*, Brill, Leiden.
- Reiss, K. (1976), *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der Operative Text*, Scriptor, Kronberg.
- Sacks, H. (1995), *Lectures on Conversation (1964-1968)*, Blackwell Publisher, Oxford–Cambridge.
- Searle, J. R. (1982), *Sens et expression*, Minit, Paris.
- Seleskovitch, D., Lederer, M. (1984), *Interpréter pour traduire*, Didier Érudition, Paris.
- Tomaszkiewicz, T. (1993), *Les opérations linguistiques qui sous-tendent le processus de sous-titrage des films*, Wydawnicwo Naukowe UAM, Poznań.
- Tomaszkiewicz, T. (2002a), „Traductions conversationnelles: une méthodologie d’analyse et ses perspectives”, w: Kacprzak, A. (red.), *Points communs: linguistique, traductologie, glottodidactique*, Wydawnictwo Biblioteka, Łódź, ss. 285-298.
- Tomaszkiewicz, T. (2002b), „Théorie des modèles de textes appliquée à la traductologie: l’exemple du contrat de bail”, w: Drescher, M. (red.), *Textsorten im romanischen Sprachvergleich*, Stauffenburg, Tübingen, ss. 121-136.
- Tomaszkiewicz, T. (2002c), „Naissance de différents modèles textuels à travers l’opération de traduction”, w: Lewandowska-Tomaszczyk, B., Thelen, M. (red.), *Translation and Meaning. Part 6*, Hogeschool Zuyd, Maastricht, ss. 231-239.
- Tomaszkiewicz, T. (2002d), „Transfer i adaptacja nowych modeli tekstów poprzez operację przekładu”, w: Lewicki, R. (red.), *Przekład – Język – Kultura*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, ss. 13-24.
- Tomaszkiewicz, T. (2004), „Traduire la terminologie de la traduction”, w: Gour-nay, L., Merle, J.-M. (red.), *Contrastes*, Éditions Ophrys, Paris, ss. 315-324.
- Tomaszkiewicz, T. (2006a), „Traductions collaboratives en tant que moyen pour analyser les stratégies de compréhension et de mise en forme”, w: Öztürk Kasar, S. (2006), *Interdisciplinarité en traduction*, vol. II, Les éditions ISIS, Istanbul, ss. 81-94.
- Tomaszkiewicz, T. (2006b), „L’analyse conversationnelle au service de la traductologie”, w: Ballard, M. (red.), *Qu’est-ce que la traductologie?*, Artois Presses Université, Arras, ss. 195-212.
- Tomaszkiewicz, T. (2006c), „Le comportement de l’interprète communautaire dans interactions conflictuelles”, w: Wolf, M. (red.) *Übersetzen – Translating – Traduire: Towards a «Social Turn»?*, LIT Verlag, Berlin, ss. 275-284.

- Tomaszkiewicz, T. (2006d), „La traduction intersémiotique ou comment traduire-it-on des images?”, *Neophilologica*, vol. 18, ss. 70-81.
- Tomaszkiewicz, T. (2009), „Linguistic and semiotic approaches to audiovisual translation”, w: Freddi, M., Pavesi, M. (2009), *Analysing Audiovisual Dialogue. Linguistic and Translational Insights*, CLUEB, Bollogna, ss. 19-30.
- Tomaszkiewicz, T. (2013), „Tłumaczenie w tandemach: nowe możliwości w dydaktyce tłumaczeniowej”, *Między Oryginałem a Przekładem. Dydaktyka przekładu*, R. XIX, nr 1/2 (19/20), ss. 121-140, [on-line] <http://dx.doi.org/10.12797/MOaP.19.2013.19-20.09>.
- Tomaszkiewicz, T. (2015), „La compétence linguistique vs d’autres compétences requises dans la formation professionnelle des traducteurs sur l’exemple polonais”, *Neofilolog*, 44/1, ss. 91-113.
- Toury, G. (1995), *Descriptive Translation Studies – and Beyond*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, [on-line] <http://dx.doi.org/10.1075/btl.4>
- Vinay, J., Darbelnet, J.-P. (1958), *Stylistique Comparée du Français et de l’Anglais*, Didier, Paris.

Źródła internetowe:

- European Master’s in Translation (EMT)*, [on-line] http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/index_en.htm, 25.04.2016.
- Translating Europe – Forum & Workshops*, [on-line] http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/translating_europe/index_en.htm, 25.04.2016.

STRESZCZENIE

W tekście tym Autorka przedstawia krótką historię badań przekładoznawczych na przestrzeni ostatnich siedemdziesięciu lat, podkreślając ich ścisły związek z językoznawstwem. Nawet we współczesnym świecie, kiedy translatoryka została uznana za odrębną dziedzinę wiedzy, jej związki z różnymi badaniami językoznawczymi pozostały bardzo ścisłe. Teza ta jest w artykule ilustrowana związkami między przekładoznawstwem, analizą konwersacyjną i semiologią. Podkreśla się również rolę osoby tłumacza w tych badaniach. Ten bardzo interdyscyplinarny charakter badań przekładoznawczych skłania Autorkę do postulowania liczby mnogiej w nazwie tej dziedziny wiedzy: studia nad przekładem.

Słowa kluczowe: przekładoznawstwo jako nauka, przedmiot badań przekładoznawczych, osoba tłumacza, analiza konwersacyjna, semiologia

SUMMARY

More and more interdisciplinary character of translation studies

In this text the author presents the short history of translations studies and their evolution in the last 70 years. It has to be stressed out that during this period the relations between translation studies and linguistics were very closed. Even now when translation studies are recognised as an independent scientific domain at the universities they still have a strong relationship with many branches of linguistics. More over this interdisciplinary character of translation studies can be seen in the contemporary researches. In the article this theses is exemplified by the relations between translation, conversation analysis and semiology. Also it is underlying the role of the person of translator. The author's postulate is to use in the description of this scientific field the appellation in plural: translation studies.

Key words: translations studies, object of translation, person of translator, conversational analysis, semiology